
JUDICIAL PHILOSOPHY CONCEPTS IN WESTERN EUROPE (DURING THE 18TH AND 19TH CENTURY)

Adrian Boantă, Assistant Prof., PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: During the late XVIII-th century and beginning of XIX-th century the entire Europe was denoted by the spirit of natural law, so that all "understand that there is only one law from which all others derive: natural law".

Keywords: Law, philosophy, law principles, state, rights.

1. Ecouri ale dreptului natural în Europa apuseană

În perioada corespunzătoare sfârșitului de secol XVIII și început de secol XIX întreaga Europă era marcată de spiritul dreptului natural, pentru ca toți „să înțeleagă că nu există decât un singur drept din care toate celelalte derivă: dreptul natural”¹. Principiile și ideile dreptului natural, ce vor influența și gândirea Școlii Ardelene se fac remarcate în opera unor juriști și filosofi celebri în epocă.

C. Beccaria se remarcă prin lucrarea sa „Despre infracțiuni și pedepse”- lucrare de drept penal și drept procesual penal. El critică structurile feudale pornind de la teoria contractului social și susține că oamenii intrând în societate, prin contractul încheiat au înțeles să cedeze numai un minim din libertatea lor, individul fiind liber în continuare, iar societatea nu trebuie să se bucure decât de drepturile necesare pentru menținerea și ocrotirea sa. Prezentul este irațional și inuman, admite parazitismul, consacră violența, tirania, inegalitatea și asuprirea socială. El afirmă că legile sunt creația unor „oameni bogați și puternici”, sunt „legături funeste pentru cei mai mulți și folositoare câtorva tirani indolenți”². Principala cauză a infracțiunilor este mizeria și sărăcia și formulează idei în susținerea luptei revoluționare. Este convins că izvorul și temeiul legilor este rațiunea umană și situându-se pe poziții utilitariste consideră că pornind de la observarea „naturii umane” legile trebuie să aibă drept scop „cea mai mare fericire răspândită la cei mai mulți”³. Principiile de drept penal consacrate au fost: legalitatea incriminării și a pedepselor, egalitatea pedepselor pentru toți cetățenii, proporționalitate între gravitatea faptei și gravitatea pedepsei.

Johann Gottlieb Heinecke (1730) definește în lucrarea sa dreptul natural ca fiind „ansamblu de legi pe care Dumnezeu le-a promulgat pentru genul uman printr-o dreptă judecată”. Totodată insistă pentru consolidarea dreptului natural și a jurisprudenței, deoarece jurisprudența ar fi zadarnică dacă nu ar fi animată de spiritul acestui drept.

Johann Christian Wolff consideră că deoarece omul este compus dintr-un suflet și un corp și așa cum ansamblu organelor noastre tinde spre conservarea corpului așa și rațiunea tinde spre perfecționarea sufletului. De aici înainte, acțiunile noastre capătă o nuanță de

¹ Paul Hazard, „Gândirea europeană în secolul al XVIII-lea”, Ed. Univers, București, 1981, p.142.

² Cesare Beccaria, „Despre infracțiuni și pedepse”, Ed. Științifică, București, 1965, p.46.

³ *Ibidem*.

bunătate sau răutate intrinsecă: este bun ceea ce contribuie la perfecțiune, iar rău ceea ce o contrazice. Pentru ca să ne putem îndeplini obligațiile naturale trebuie să avem facultatea de a face acel ceva fără de care nu am putea să le îndeplinim: și de aici vine un drept fie pentru a folosi lucrurile, fie pentru a împlini anumite acte. Organizarea în stat a dat naștere la alte obligații pentru individ, deci a dat naștere la alte drepturi pe care le numim dreptul privat, dreptul public, dreptul oamenilor. Concepția lui Wolff este foarte bine sintetizată în formula lui Formay, unul dintre admiratori „Natura vrea ca omul să fie cât se poate de sănătos la trup și la minte, rațiunea vrea același lucru; presupuneți un om în care natura și rațiunea acționează împreună, veți avea un om perfect”⁴.

Fr. Strube de Piermont (Cercetări noi asupra originii și fundamentelor naturii) încearcă să răspundă la întrebarea ce sunt legile naturii? Cei mai vechi filosofi desemnau prin legile naturale ordinea eternă și imuabilă a tuturor lucrurilor create; jurisconșulții romani vedeau în ele instrucțiuni date de natură tuturor animalelor; cea mai mare parte a naturaliștilor le-au considerat instrucțiuni date de rațiune și le-au limitat doar la om. Pentru Piermont secretul este altul: „orice ființă creată nu poate să fi fost născută decât pentru conservarea ei; o anume identitate de rațiune o obligă să se gândească și la conservarea altora. Deci orice om trebuie să se conserve pe el însuși, să-i conserve pe ceilalți și, într-un cuvânt să facă să dureze genul uman. Iată primul și unicul și mare principiu al legilor sau al dreptului Naturii”⁵.

Francois Richer d’Aube (Eseu despre principiile dreptului și moralei 1742) consideră că legea naturală este eternă și universală, ea nu poate fi abrogată și nu are nevoie de interpret fiind întipărită în toate inimile. Omul este o ființă materială deci tinde spre conservarea sa; este o ființă spirituală deci tinde spre fericirea sa. Natura, garantată de Dumnezeu, stăpân suveran al universului, este inspiratoarea acestei legi, care se confundă cu binele societății.

J.J. Burlamaqui (Principiile dreptului natural - 1748). Se încearcă definirea dreptului natural în strânsă legătură cu divinitatea: „prin lege naturală se înțelege o lege pe care Dumnezeu, o impune tuturor oamenilor, și pe care ei o pot descoperi și cunoaște doar prin luminile rațiunii examinând cu atenție natura și starea lor. Tot ceea ce rațiunea recunoaște cu certitudine ca un mijloc sigur și eficient de a ajunge la fericire și pe care ea îl aprobă ca atare”⁶. Dreptul divin nu se confundă însă cu dreptul natural, dar se consideră că a stat la baza acestuia, diferența constând în faptul că Dumnezeu se transformă în rațiune, iar rațiunea în natură, iar vechiul drept divin devine un drept natural și rațional.

Martin Huber (Eseu despre istoria dreptului natural – 1757) numește drept natural sistemul sau ansamblul de reguli obligatorii pe care numai rațiune ni le prescrie pentru a ne conduce sigur la fericire. Ideea de lege naturală este incontestabil legată de natura omului, adică ea se raportează la esența lui, omul vrea să fie fericit, omul nu acționează decât în vederea fericirii sale, însă pentru a-și realiza această dorință, care-l stimulează fără încetare și pentru a-și atinge scopul pe care și-l propune cu atâta constanță, trebuie în mod necesar să iubească mijloacele adecvate care să-l conducă aici; de aici rezultă că omul are nevoie de

⁴ Paul Hazard, *op.cit.*, p.144.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, pp.145-146.

câteva reguli și acestea sunt regulile principale ale conduitei noastre, mijloacele fericirii noastre, pe care noi le numim legi naturale⁷.

Gaetano Filangieri (Despre știința legilor – 1788) arată superioritatea dreptului natural în raport cu dreptul oamenilor și afirmă că: „*simplă și infailibilă natură cu cât îți observ mai mult planul, cu atât îl detest pe acela al oamenilor; cu cât încerc să-l urmez pe al tău, cu atât sunt mai fericit să mă îndepărtez de al lor...*”⁸

Montesquieu (Spiritul legilor) consideră că legile în semnificația lor cea mai largă, sunt raporturile necesare care derivă din natura lucrurilor. Omul este o ființă fizică; și ca atare este supus legilor naturii. Omul este o ființă inteligentă; și ca atare avea nevoie de legi care să se potrivească naturii acestei inteligențe. Aceste legi vor fi cele ale religiei care-l vor chema pe om la Creatorul său atunci când se va fi depărtat de el. Omul are nevoie și de legile moralei, care-l vor confrunța cu el însuși când își va fi pierdut simțul măsurii. Omul are nevoie și de legile civile și politice care-l vor chema la obligațiile sale față de societate.

G. Vico referindu-se la societate consideră, deoarece aceasta este formată din oameni principiile sale trebuie căutate în mintea oamenilor. Este adeptul idealismului obiectiv al lui Platon și consideră că providența, legile eterne ale ideilor obiective sunt forța care conduce evoluția vieții sociale. Rațiunea umană la rândul ei deși este creatoare a vieții sociale nu reprezintă decât un reflex al legilor eterne⁹. Orice societate, orice popor străbate în dezvoltarea sa trei etape cărora le corespund trei forme de stat:

- vârsta divină căreia îi corespunde ca formă de stat teocrația;
- vârsta eroică căreia îi corespunde ca formă de stat aristocrația;
- vârsta maturității căreia îi corespunde ca formă de stat democrația. Vico nu admite stagnarea dar teoria dezvoltării la el, presupune că se revine de unde s-a plecat pentru că dezvoltarea se face în cerc.

2. Utilitarismul, pozitivismul și socialismul utopic

Utilitarismul este o doctrină care pleacă de la cerința subordonării politicii, interesului, folosului social și individual. Utilitarismul a fost invocat de pe poziții diferite și cu scopuri politice diferite. Astfel, Hobbes l-a invocat pentru a fundamenta un stat absolutist îndreptat spre satisfacerea intereselor burgheziei. Locke l-a invocat pentru a susține liberalismul și pentru a demonstra că monarhia constituțională engleză este cea mai bună formă de guvernare, iar despotismul luminat al lui Frederic al II-lea și Iosif al II-lea a făcut trimitere la această doctrină pentru a menține feudalismul prin efectuarea unor reforme. Toate aceste orientări urmăreau să demonstreze că anumite interese concrete de clasă și anumite modalități de promovare a lor erau utile întregii societăți, tuturor indivizilor, utilitarismul fiind cel mai adesea utilizat pentru fundamentarea liberalismului¹⁰.

Pozitivismul și mai ales pozitivismul juridic este considerat mai ales după lucrările lui M.Villey una din cauzele de declin ale dreptului. Până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea juriștii considerau indiscutabilă teza că dreptul pozitiv își are temeiul în dreptul natural, degajabil cu ajutorul rațiunii. Sub influența codurilor napoleoniene, juriștii se limitară

⁷ *Ibidem*, p.148.

⁸ *Ibidem*, p.149.

⁹ Gheorghe Gilescu, „*Istoria gândirii politice-juridice*”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1968, p.185.

¹⁰ *Ibidem*, p.201.

să caute sensul textelor pentru că acestea reprezentau o culme a înțelepciunii juridice și respectarea lor era importantă pentru societate¹¹. Pozitivismul juridic pleacă de la premisa că dreptul este o creație a statului, își găsește explicația numai în forța statului, că fără un stat puternic nu este posibilă existența drepturilor și obligațiilor. Normele juridice nu trebuie explicate prin explicații apriorice, dogmatice ci pe baze științifice, „pozitive”, plecându-se de la „realități”¹². După gândirea pozitivistă sarcina dreptului nu constă în a spune justul, eventual chiar împotriva legilor în vigoare, ci doar în a menține coerența legilor pozitive emane de la stat. Această doctrină poate fi criticată deoarece neutralizează dreptul, duce la anexarea sa politică, rupe dreptul de realitățile sociale și presupune că dreptul pozitiv nu trebuie să fie pus în discuție sub aspectul conformității sale cu bine și răul. Pozitivismul militează pentru realizarea unității pe plan social și lichidarea drepturilor individuale „Pozitivismul nu recunoaște nimănui un alt drept decât acela de a-și îndeplini permanent datoria sa... Pozitivismul nu admite niciodată decât datorii la toți către toți, orice drept uman este tot atât de absurd pe cât este de imoral”¹³.

Socialismul utopic în prima jumătate a secolului al XIX-lea Saint-Simon pornește de la teza că instituțiile unui popor nu sunt decât consecințele ideilor sale. În concepția sa revoluția franceză a fost rezultatul inevitabil, al unei contradicții între ideile dezvoltate și instituțiile sociale retrograde. Consideră că un rol important în cadrul relațiilor politice îl au relațiile de proprietate: „Nu există schimbare în ordinea socială fără o schimbare în proprietate”¹⁴. Militează pentru menținerea inegalității între oameni susținând că aceasta este binefăcătoare și consideră, convins fiind de progresul social, că vârsta de aur se află înainte și nu în urma noastră¹⁵.

Fourier s-a străduit să demonstreze că societatea este în continuă mișcare, că a străbătut în dezvoltarea ei mai multe trepte de dezvoltare economică și că fiecare perioadă își împletește trăsăturile proprii cu cele ale perioadei inferioare și superioare. Întemeindu-se pe tezele contractului social, el a susținut că „civilizația nesocotește primul drept al omului, dreptul la viață”¹⁶. Fără respectarea acestui drept nu poate exista contract social, ci numai o asociație a minorității celor avuți îndreptată împotriva majorității lipsită de strictul necesar¹⁷.

Owen este reprezentantul cel mai de seamă al socialismului utopic englez. Scopul său este reprezentat de constituirea unei noi societăți în care să se realizeze condițiile domniei absolute a rațiunii. El a plecat de la teza că omul este o creație a condițiilor exterioare existente înainte și după nașterea sa, iar caracterul lui nu este format de el, ci pentru el de către societate. De aceea societatea este vinovată de toate rătăcirile, viciile și crimele săvârșite de oameni. El consideră că transformarea societății se poate face pe baza rațiunii atotputernice pentru că oamenii, prin natura lor sunt creați pentru fericire. Noua societate trebuie să se

¹¹ Gheorghe Mihai, „Prelegeri de filosofia dreptului – o perspectivă renautiană”, Ed. Mirton, Timișoara, 2003, p.56.

¹² Gilescu Gh., *op.cit.*, p.205.

¹³ *Ibidem*, p. 206.

¹⁴ Saint-Simon, Fourier, Owen, „Colecția texte filozofice”, Ed. Academiei, București, 1957, p.112.

¹⁵ Gilescu Gh., *op.cit.*, p.209.

¹⁶ Gh. Mihai, *op.cit.*, p. 65.

¹⁷ Gilescu Gh., *op.cit.*, p.212.

realizeze pe baza colaborării între clase, evitându-se violențele, fără acțiuni politice și fără cucerirea sau folosirea puterii de stat¹⁸.

BIBLIOGRAFIE

1. Paul Hazard, „*Gândirea europeană în secolul al XVIII-lea*”, Ed. Univers, București, 1981.
2. Cesare Beccaria, „*Despre infracțiuni și pedepse*”, Ed. Științifică, București, 1965.
3. Gheorghe Gilescu, „*Istoria gândirii politice-juridice*”, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1968.
4. Gheorghe Mihai, „*Prelegeri de filosofia dreptului – o perspectivă renautiană*”, Ed. Mirton, Timișoara, 2003
5. Saint-Simon, Fourier, Owen, „*Colecția texte filozofice*”, Ed. Academiei, București, 1957.

¹⁸ *Ibidem*, pp. 213-214.